

УДК 343.132.137

УМОВИ ТА ПОРЯДОК УКЛАДЕННЯ УГОДИ ПРО ВИЗНАННЯ ВИНУВАТОСТІ У ПРОВАДЖЕННІ ЩОДО ОСОБЛИВО ТЯЖКИХ ЗЛОЧИНІВ, ВІДНЕСЕНИХ ДО ПІДСЛІДНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ

Сергій ПАСЛАВСЬКИЙ,

здобувач кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії
факультету з підготовки фахівців для підрозділів слідства
Львівського державного університету внутрішніх справ

SUMMARY

The article presents an analysis of legal regulation of the grounds and procedure of the conclusion of agreement on guilt recognition in case of especially grave crimes, which are subject to the jurisdiction of the National Anti-corruption Bureau of Ukraine. Particular attention is paid to the legal status of a person in the conclusion of the agreement on guilt recognition in the proceedings on the above mentioned category of crimes. Typical situation which may emerge in practice and have adverse effect on the suspect's (defendant's) rights and interests are discussed. Furthermore, this paper outlines legal analysis of the most recent judicial precedents in this category of cases.

Key words: agreement on guilt recognition, corruption, organized (group) crime, anti-corruption bureau, cooperation, suspect, defendant, court.

АНОТАЦІЯ

У статті наведений аналіз правового регулювання умов та порядку укладення угоди про визнання винуватості у провадженні щодо особливо тяжких злочинів, віднесених до предметної підслідності Національного антикорупційного бюро України. Особлива увага приділяється правовому становищу підозрюваного (обвинуваченого) під час укладення угоди про визнання винуватості у провадженні щодо вищевказаної категорії злочинів. Моделюються типові ситуації, які можуть мати місце на практиці та негативно позначатись у забезпеченні прав, свобод і законних інтересів підозрюваного (обвинуваченого) в указаній сфері правовідносин. Проводиться аналіз чинної судової практики розгляду справ цієї категорії.

Ключові слова: угода про визнання винуватості, корупція, групова злочинність, антикорупційне бюро, співпраця, підозрюваний, обвинувачений, суд.

Постановка проблеми. Кримінальне провадження на підставі угод взагалі та угоди про визнання винуватості зокрема є новацією національного кримінального процесуального законодавства, яке ще належним чином у нашій державі не опрацьовано та не обговорено, а тому й викликає неоднозначні оцінки та справедливий критичні зауваження [1, с. 138–139]. Доказом цього є хоча б те, що до глави 35 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) вже вносились зміни і доповнення [2; 3].

Удосконалення законодавства в цій сфері правовідносин частково пов'язуємо з тим, що станом на сьогодні в Україні відбувається безпрецедентна боротьба з групою злочинності та корупцією. Саме в такий спосіб окреслюється державна політика у сфері протидії злочинності, яка, як зазначає Б.М. Головкін, «виражає ставлення держави до цього суспільно небезпечного явища, політичну волю апарату влади по реагуванню на прояви злочинності, визначає пріоритетні напрями боротьби, засвідчує зусилля щодо створення безпечних умов життя для народу» [4, с. 300]. Ефективна мобільність правоохоронних органів у цьому напрямі демонструє перші результати – притягнення до кримінальної відповідальності представників верхівки державної влади.

Проте суспільство та авторитетні організації Європейського Союзу вимагали від Верховної Ради України якнайшвидшого прийняття нормативно-правового акта, який би чітко врегулював порядок формування і діяльність правоохоронного органу, що повинен протидіяти кримінальним корупційним правопорушенням,

які вчиняють члени уряду, народні депутати, державні службовці I та II категорій посад, судді, прокурори та інші вищі посадові особи. Наслідком цих вимог стало прийняття Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII (далі – Закон № 1698-VII) [5].

Варто зазначити, що з прийняттям Закону № 1698-VII державна політика у сфері протидії груповій злочинності та корупції не закінчилась. У подальшому було прийнято ще ряд необхідних нормативних актів, які в системному взаємозв'язку з наявною правовою базою створили міцний фундамент для досягнення чітко визначених державою завдань у цьому напрямі. Однак центральне місце в системі правоохоронних органів, які повинні вести боротьбу з корупцією, відводиться саме Національному антикорупційному бюро України (далі – НАБУ).

Актуальність теми. Протягом останніх чотирьох років у науковій юридичній літературі спостерігається активна дискусія щодо зазначеного правового інституту. Вагомий внесок у дослідження теоретичних та практичних проблем цього інституту зробили В.І. Бояров, М.Й. Вільгушинський, Г.П. Власова, О.Г. Добровольська, Ю.М. Дьомін, А.В. Лапкін, О.О. Леляк, В.Т. Нор, Є.В. Позвиз, П.В. Пушкар, М.В. Сіроткіна, В.І. Теремецький, Д.В. Філін, М.І. Хавронюк та інші вчені.

У своїх роботах згадані науковці переважно аналізували питання доцільності запровадження угоди про визнання винуватості в систему вітчизняного законодавства та її практичне значення для органів кримінальної юстиції. Досліджувались переваги цього порядку кримінального

провадження над традиційними формами кримінального судочинства. Детально вивчалися теоретичні, правові та організаційні основи участі прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод. Особливу увагу приділено проблемі процесуального статусу захисника в кримінальному провадженні на підставі угоди про визнання винуватості. Проводилось порівняння вітчизняної угоди про визнання винуватості та класичної угоди про визнання вини, яка притаманна країнам англосаксонської правової сім'ї. Ґрунтовно досліджувалось питання поняття «угода про визнання винуватості».

Водночас на фоні проаналізованого наукового доробку досить мало уваги було приділено питанням співпраці правопорушника з прокурором (органом досудового розслідування) під час здійснення кримінального провадження на підставі угоди про визнання винуватості. Без належної уваги залишається ряд питань, пов'язаних з підставами та порядком укладення угоди про визнання винуватості у провадженні щодо особливо тяжких злочинів, віднесених до підслідності НАБУ. На наш погляд, інститут угоди про визнання винуватості потребує першочергового дослідження власне через призму співпраці сторін кримінального провадження, зважаючи на останні зміни у вітчизняному законодавстві. Потребу в цьому також зумовлює вектор державної політики, спрямований на швидке та якісне подолання групової злочинності та корупції в Україні.

Отже, метою статті є розгляд умов та порядку укладення угоди про визнання винуватості у провадженні щодо особливо тяжких злочинів, віднесених до підслідності НАБУ. Для досягнення поставленої мети необхідно проаналізувати чинне законодавство з цього питання; розглянути правове становище підозрюваного (обвинуваченого) під час укладення угоди про визнання винуватості з зазначених підстав; змодельовати типові ситуації, які на практиці можуть негативно позначитися на дотриманні прав та забезпеченні інтересів підозрюваного (обвинуваченого) в цій сфері правовідносин; проаналізувати судову практику розгляду справ цієї категорії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кримінальні правопорушення, підслідні детективам НАБУ, становлять особливу суспільну небезпеку, яка може проявлятися в заподіянні тяжких наслідків свободам та інтересам фізичної або юридичної особи, які охороняються законом, а також державним чи суспільним інтересам (абзац 2 пункту 3 частини 5 статті 216 КПК України). Часом масштаби цієї шкоди можуть спричинити незворотні наслідки для невизначеного кола осіб. Водночас з метою запобігання, виявлення чи припинення більшої кількості кримінальних правопорушень, швидшого проведення досудового розслідування та судового провадження державі та суспільству інколи вигідніше пом'якшити правопорушнику покарання, аніж вдаватись до традиційної процедури притягнення останнього до кримінальної відповідальності. По суті, на підставі цього законодавець і передбачив можливість укладення угоди про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим.

Відповідно до пункту 2 частини 4 статті 469 КПК України угода про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена у провадженні щодо особливо тяжких злочинів, віднесених до підслідності НАБУ, за умови викриття підозрюваним чи обвинуваченим іншої особи у вчиненні злочину, віднесеного до підслідності НАБУ, якщо інформація щодо вчинення такою особою злочину буде підтверджена доказами.

Однак ще зовсім нещодавно укладення угоди про визнання винуватості допускалось у провадженні щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої чи середньої

тяжкості, тяжких злочинів. На цю законодавчу прогалину звертав увагу В.І. Бояров, який справедливо відзначав, що «чинний КПК України стосовно осіб, які вчинили особливо тяжкі злочини і співпрацюють зі слідством (обвинуваченням) і причому викривають винних, не передбачає і не гарантує або звільнення особи від покарання, або отримання заздалегідь обговореного строку позбавлення волі» [6, с. 82]. Думка науковця була цілком аргументованою, оскільки позитивна посткримінальна поведінка підозрюваного (обвинуваченого) не давала йому ніяких правових гарантій того, що за активну співпрацю з органом досудового розслідування останній отримає від держави певні «пільги». Внесення доповнень до частини 4 статті 469 КПК України щодо можливості укладення угоди про визнання винуватості у провадженні щодо особливо тяжких злочинів, віднесених до підслідності НАБУ, означувало про початок нового підходу в боротьбі з груповою злочинністю та корупцією у найвищих ешелонах державної влади.

Згідно з частиною 5 статті 216 КПК України детективи НАБУ, за конкретно визначених умов, здійснюють досудове розслідування злочинів, передбачених статтями 191, 206-2, 209, 210, 211, 354 (стосовно працівників юридичних осіб публічного права), 364, 366-1, 368, 368-2, 369, 369-2, 410 Кримінального кодексу України (далі – КК України). Це, власне кажучи, ті злочини, які найчастіше вчиняють службові особи, внаслідок чого підривається довіра суспільства до всієї системи органів державної влади.

Вказані злочини у більшості випадків вчиняються декількома особами, які поєднані спільним умислом та переслідують спільну мету. Тобто має місце прояв групової злочинної діяльності, яка, як зазначає Р.А. Сербин, «являє собою підвищену суспільну небезпеку, адже у процесі її здійснення об'єднуються зусилля кількох осіб із метою досягнення злочинних наслідків, які є більш значимими, ніж у результаті дій однієї особи» [7, с. 88].

Чинниками, які перешкоджають у притягненні до кримінальної відповідальності співучасників вищевказаних складів злочинів, виступають, як правило, корпоративна ідеологія та кругова порука. Перший чинник, на жаль, глибоко і міцно осів у свідомості державних службовців: мовляв, не дбає про нас держава, подбаємо про себе самі. Другий – чиновницька солідарність зі своїми колегами по фаху, які за «дивним збігом обставин» опинились в полі зору правоохоронних органів.

Зауважимо, що пункт 2 частини 4 статті 469 КПК України виділяє три обов'язкові умови, за наявності яких угода про визнання винуватості може бути укладена у провадженні щодо особливо тяжких злочинів:

- особливо тяжкий злочин повинен бути віднесений до підслідності НАБУ;
- викриття іншої особи у вчиненні злочину, віднесеного до підслідності НАБУ;
- інформація щодо вчинення такою особою злочину повинна бути підтверджена доказами.

Перша умова лежить у площині предметної (родової) підслідності НАБУ як правоохоронного органу. Головним завданням підслідності є недопущення дубляжу, тобто виконання однієї і тієї ж роботи двома й більше суб'єктами [8, с. 156], що може негативно позначитися на результатах досудового розслідування загалом. Тому законодавець визначив критерії розмежування повноважень між НАБУ та рештою органів досудового розслідування.

Класифікація злочинів залежно від ступеня їх тяжкості визначається КК України. Так, особливо тяжким злочином є злочин, за який передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад двадцять п'ять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, позбавлення волі на

строк понад десять років або довічного позбавлення волі (частина 5 статті 12 КК України).

Особливо тяжкі злочини становлять найвищий ступінь суспільної небезпеки, порівняно зі злочинами тяжкими, середньої та невеликої тяжкості. Суспільна небезпечність як матеріальна ознака злочину полягає в тому, що діяння або заподіює шкоду суспільним відносинам, які охороняються кримінальним законом, або містить у собі реальну можливість заподіяння такої шкоди [9, с. 32]. Тому, враховуючи обсяг цієї небезпеки, законодавець доповнив КПК України нормою, відповідно до якої між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена угода про визнання винуватості у провадженні щодо особливо тяжких злочинів, віднесених до підслідності НАБУ. Наслідком укладення цього виду угоди повинно стати викриття іншої особи у вчиненні злочину, віднесеного до підслідності НАБУ. Такий підхід законодавця можна пояснити тим, що злочини, підслідні НАБУ, становлять особливу загрозу державним та / або суспільним інтересам, тому виявлення цієї категорії злочинів та викриття осіб, які їх вчинили, становить пріоритет для правоохоронної системи держави.

Друга умова полягає у викритті підозрюваним (обвинуваченим) іншої особи у вчиненні злочину, віднесеного до підслідності НАБУ.

З цього питання в абзаці 3 пункту 8 Постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ (далі – Пленум ВССУ) «Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод» від 11 грудня 2015 року № 13 даються такі роз'яснення: «Підозрюваний чи обвинувачений у такому злочині попередньо (до укладення угоди про визнання винуватості) викрив іншу особу у вчиненні злочину, який віднесено до підслідності НАБУ (незалежно від ступеня тяжкості вчиненого останнім діяння та в межах якого кримінального провадження здійснюється досудове розслідування)» [10].

Головна суть вказаного роз'яснення зводиться до того, що підозрюваний (обвинувачений) повинен викрити іншу особу у вчиненні злочину, віднесеного до підслідності НАБУ, попередньо, до самого моменту укладення угоди. Вважаємо таке формулювання дещо неприйнятним з точки зору забезпечення інтересів сторони захисту. На обґрунтування нашої позиції зазначимо, що чинний КПК України не передбачає відповідної норми, яка б гарантувала підозрюваному (обвинуваченому) стовідсоткове укладення угоди про визнання винуватості (навіть за умови викриття ним іншої особи у вчиненні злочину, віднесеного до підслідності НАБУ). У такій ситуації сторони захисту залишається лише сподіватись на добросовісність та порядність прокурора.

Пленум ВССУ в абзаці 4 пункту 10 вищевказаної Постанови також звертає увагу на те, що «судам слід відмежовувати таку субсидіарну складову змісту угоди про визнання винуватості, як обов'язки підозрюваного чи обвинуваченого щодо співпраці у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою, від викриття підозрюваним чи обвинуваченим іншої особи у вчиненні злочину, яке є однією із обов'язкових умов, виконання якої поряд з іншими умовами слугує підставою для укладення угоди про визнання винуватості у кримінальному провадженні стосовно особливо тяжких злочинів, віднесених до підслідності НАБУ» [10].

Висловлена правова позиція відображає волю законодавця, який, як нам видається, вважав, що викриття підозрюваним (обвинуваченим) кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою (незалежно від предметної підслідності) буде недостатнім для укладен-

ня угоди про визнання винуватості у провадженні щодо особливо тяжких злочинів, віднесених до підслідності НАБУ. Тому в законі було чітко передбачено спеціальну умову – викриття підозрюваним чи обвинуваченим іншої особи у вчиненні злочину. Під викриттям розуміємо процес доведення причетності особи до вчинення злочину, тобто збирання уповноваженим суб'єктом доказів та формування достовірного висновку про вчинення злочину саме цією особою.

Третя умова передбачає необхідність підтвердження доказами інформації щодо вчинення іншою особою злочину, віднесеного до підслідності НАБУ.

Варто наголосити на тому, що за цих умов закон покладає на підозрюваного (обвинуваченого) обов'язок надати органу досудового розслідування таку інформацію вже з моменту ініціювання укладення угоди про визнання винуватості. Сутність вказаного обов'язку полягає у вчиненні підозрюваним (обвинуваченим) активних дій, які сприятимуть здобуттю доказової бази, достатньої для доведення вини іншої особи у вчиненні злочину.

Такі дії, наприклад, можуть полягати в наданні слідству вичерпних та достовірних показань (як підозрюваного або свідка) щодо конкретних обставин кримінального провадження, з яких вбачається причетність іншої особи до вчинення злочину, віднесеного до підслідності НАБУ. Або ж з метою викриття іншої особи підозрюваний (обвинувачений) може представити правоохоронцям відповідні речові докази та/або документи чи вказати на їхнє місцезнаходження.

Не останньою в цій процедурі є роль захисника, участь якого обов'язкова у разі укладення угоди між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим – з моменту ініціювання укладення такої угоди (пункт 9 частини 2 статті 52 КПК України). Тому захисник, наділений певним обсягом процесуальних прав, повинен активно сприяти укладенню угоди про визнання винуватості. Він, наприклад, має право збирати докази шляхом витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок; ініціювати проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій; здійснювати інші дії, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів (частина 3 статті 93 КПК України).

У подальшому вся сукупність зібраних за сприяння сторони захисту доказів повинна бути піддана ретельній оцінці, а, як зазначає Є.Г. Коваленко, «оцінити докази – означає визначити їх силу, переконливість, придатність» [11, с. 114]. Характерною особливістю цих правовідносин є те, що виключно прокурор на вказаній стадії кримінального провадження має право давати оцінку доказам, які підтверджують інформацію про вчинення іншою особою злочину, віднесеного до підслідності НАБУ. Відповідно до вимог частини 1 статті 94 КПК України прокурор за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінює кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів оцінює з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення.

Тому для того, аби притягнути іншу особу до кримінальної відповідальності за вчинення злочину, віднесеного до підслідності НАБУ, прокурору потрібно всебічно оцінити ту частину доказів, яка була надана стороною захисту або здобута органом досудового розслідування за сприяння підозрюваного (обвинувачено-

го). Визначальним у цій ситуації, на нашу думку, повинен бути критерій достатності, який визначає переконливість обсягу доказів, необхідного для прийняття законного і обґрунтованого рішення (укладення угоди про визнання винуватості). Однак критерій достатності в кожному окремому випадку може бути різний, залежно від конкретних обставин кримінального провадження. На практиці це може вилитись в проблему, яка в більшості випадків цілком ймовірно призведе до настання негативних чи небажаних наслідків для сторони захисту.

Ризик у тому, що прокурор, будучи зацікавленим у притягненні особи до кримінальної відповідальності по всій суворості закону, може без жодних на те пояснень відмовитись від укладення угоди про визнання винуватості, при цьому взагалі не мотивуючи своєї позиції. Проте до цього моменту підозрюваний (обвинувачений) викрив, по суті, себе у вчиненні кримінального правопорушення та ще й іншу особу, до котрої в правоохоронних органів відразу ж з'явиться багато запитань, що негативно позначиться на її репутації та інтересах. Не виключено, що стосовно неї будуть проводитись негласні слідчі (розшукові) дії.

Отже, проаналізувавши обов'язкові умови, за наявності яких угода про визнання винуватості може бути укладена в провадженні щодо особливо тяжких злочинів, віднесених до підслідності НАБУ, можемо обґрунтовано констатувати, що на даний час існує серйозна проблема в ефективному забезпеченні законних прав та інтересів підозрюваного (обвинуваченого) у вказаній сфері правовідносин.

Як нами вказувалось вище, однією з умов для укладення угоди про визнання винуватості у провадженні щодо особливо тяжких злочинів, віднесених до підслідності НАБУ, є обов'язок підозрюваного (обвинуваченого) викрити іншу особу у вчиненні злочину, віднесеного до підслідності НАБУ. Згідно з правовою позицією Пленуму ВССУ таке викриття повинно відбуватись до укладення самої угоди про визнання винуватості. Однак навіть при виконанні цієї умови чинний закон не гарантує підозрюваному (обвинуваченому), що угоду з ним буде укладено. На наш погляд, трактування правової норми (пункт 2 частини 4 статті 469 КПК України) в такий спосіб, по суті, межує з несправедливістю в розумінні забезпечення прав та інтересів особи, яка притягається до кримінальної відповідальності. Вважаємо, що за цих обставин правопорушнику доцільніше було б іти на співпрацю з органом досудового розслідування, в тому числі і викривати іншу особу у вчиненні злочину, лише після затвердження попередньо укладеної угоди судом. Саме тоді відпадуть усі ризики, які можуть негативно позначитися на правовому становищі підозрюваного (обвинуваченого).

Що стосується змісту угоди про визнання винуватості у провадженні щодо особливо тяжких злочинів, віднесених до підслідності НАБУ, дозволимо собі висловити таку точку зору. Цей документ, окрім передбачених статтею 472 КПК України умов, повинен містити лише загальну інформацію щодо іншої особи, яку підозрюваний (обвинувачений) зобов'язується викрити у вчиненні злочину, віднесеного до підслідності НАБУ. В угоді також слід чітко зазначити увесь перелік доказів, які особа зобов'язується представити органу досудового розслідування в майбутньому, проте не вказувати їхнє місцезнаходження. По суті, це забезпечить невизначене коло осіб від можливого порушення їхніх прав та дотримання розумного балансу між інтересами сторін кримінального провадження. А у випадку передбачення в угоді будь-яких інших обов'язків підозрюваного (обвинуваченого) щодо сприяння у проведенні кримінального провадження їх необхідно чітко конкретизувати, оскільки відсутність конкретизації може стати підставою для відмови в затвердженні угоди.

На обґрунтування висловленої позиції наведемо два приклади з судової практики.

Так, у справі № 666/2707/15-к ухвалою Дніпровського районного суду м. Херсона від 19 травня 2015 року відмовлено в затвердженні угоди про визнання винуватості в кримінальному провадженні № 12015230030001501 за обвинуваченням ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, укладеної між прокурором прокуратури Дніпровського району м. Херсона та підозрюваною ОСОБА_1 у вчиненні злочинів, передбачених частиною 2 статті 302, частиною 1 статті 303 КК України.

Відмовляючи в затвердженні угоди, суд виходив з того, що, відповідно до пункту 2 б) наданої угоди, на ОСОБА_1 покладено обов'язок сприяти розслідуванню кримінального провадження.

Проте відсутність конкретизації сутності таких зобов'язань, зокрема того, про яке саме кримінальне провадження йдеться, по-перше, не дає суду змоги пересвідчитися у реальності й можливості їх виконання, по-друге, зважаючи на передбачені статтею 476 КПК України наслідки невиконання угоди, вже на етапі укладення такої угоди виникає неабияка ймовірність її подальшого скасування [12].

Аналогічно у справі № 666/228/16-к ухвалою Дніпровського районного суду м. Херсона від 1 лютого 2016 року відмовлено в затвердженні угоди про визнання винуватості в кримінальному провадженні № 12015230030004579 за обвинуваченням ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, укладеної між прокурором Херсонської місцевої прокуратури та підозрюваною ОСОБА_1 у вчиненні злочину, передбаченого частиною 2 статті 309 КК України.

Відмовляючи в затвердженні угоди, суд виходив з того, що, відповідно до пункту 2 б) наданої угоди, на ОСОБА_1 покладено обов'язок сприяти розслідуванню кримінального провадження, виявленню та припиненню інших відомих йому подібних кримінальних правопорушень.

Проте відсутність конкретизації сутності таких зобов'язань, зокрема того, про яке саме кримінальне провадження йдеться, в якій формі та як саме обвинувачений зобов'язаний сприяти виявленню та припиненню інших відомих йому кримінальних правопорушень, по-перше, не дає суду змоги пересвідчитися в реальності й можливості їх виконання, по-друге, зважаючи на передбачені статтею 476 КПК України наслідки невиконання угоди, вже на етапі укладення такої угоди виникає неабияка ймовірність її подальшого скасування [13].

При цьому слід урахувати, що баланс інтересів сторони обвинувачення забезпечується правом прокурора на звернення до суду з клопотанням про скасування вироку, яким було затверджено угоду про визнання винуватості у разі її невиконання (частина 1 статті 476 КПК України). Більше того, умисне невиконання вказаної угоди (частина 5 статті 476 КПК України) не лише тягне за собою скасування вироку, але й є підставою для притягнення особи до кримінальної відповідальності за статтею 389-1 КК України. Це, власне, ті правові запобіжники, які повинен враховувати підозрюваний (обвинувачений) при укладенні угоди про визнання винуватості.

У контексті вищенаведеного не можна залишити поза увагою ситуацію, коли засуджений все ж таки не виконав взяті на себе зобов'язання або виконав їх не повністю з причин, що не залежали від його волі. Тобто викрити іншу особу у вчиненні злочину, віднесеного до підслідності НАБУ, не вдалося, проте не було умисного невиконання угоди про визнання винуватості. Доповнюючи висловлену думку, зауважимо, що на практиці можливі випадки, особливо під час розслідування злочинів в сфері службової діяльності, коли в угоді про визнання винуватості був передбачений обов'язок

особи надати слідству конкретні документи, які становлять доказову базу в кримінальному провадженні або ж вказати на їхнє місцезнаходження, проте дійсні документи були замінені на фіктивні іншим співучасником або знищені шляхом підпалу. Через те обставини вчинення окремого кримінального правопорушення, його тяжкість, кількість епізодів та учасників злочинного угруповання можуть негативно впливати на формування доказової бази, достатньої для повідомлення іншій особі про підозру [14, с. 177].

Законом передбачено, що суд своєю ухвалою скасовує вирок, яким затверджена угода, якщо особа, яка звернулася з відповідним клопотанням, доведе, що засуджений не виконав умови угоди. Наслідком скасування вироку є призначення судового розгляду в загальному порядку або направлення матеріалів провадження для завершення досудового розслідування в загальному порядку, якщо угода була ініційована на стадії досудового розслідування (частина 3 статті 476 КПК України). Отже, після скасування вироку, яким була затверджена угода про визнання винуватості, питання про притягнення особи до кримінальної відповідальності буде вирішуватися в загальному порядку. І, власне кажучи, з приводу цього постає логічне запитання: як у подальшому розцінювати дії підозрюваного (обвинуваченого), який на виконання угоди про визнання винуватості у провадженні щодо особливо тяжких злочинів, віднесених до підслідності НАБУ, активно сприяв у викритті іншої особи у вчиненні злочину, віднесеного до підслідності НАБУ, проте викрити останню не вдалося з причин, що не залежали від волі засудженого?

Необхідно зауважити, що судова практика розгляду справ цієї категорії на сьогодні відсутня. На час написання нами статті в Єдиному державному реєстрі судових рішень не виявилось жодного вироку, яким би затверджувалась угода про визнання винуватості у провадженні щодо особливо тяжких злочинів, віднесених до підслідності НАБУ. Через те було неможливо провести узагальнюючий аналіз предметно-практичної діяльності судів з питань цього роду. Не дає роз'яснення вищевказаного питання і чинна Постанова Пленуму ВССУ з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод» від 11 грудня 2015 року № 13.

Попри відсутність правових позицій стосовно досліджуваного нами питання, приходимо до переконання, що дії засудженого, пов'язані з викриттям іншої особи у вчиненні злочину, віднесеного до підслідності НАБУ, навіть у випадку, коли вони не увінчалися успіхом, необхідно трактувати як реальне прагнення останнього мінімізувати розмір шкоди, завданий державним та/або суспільним інтересам внаслідок вчинення ним суспільно небезпечного діяння. Така позитивна посткримінальна поведінка свідчить про те, що особа вирішила стати на шлях виправлення, тобто стала менш суспільно небезпечною, аніж була до вчинення особливо тяжкого злочину, підслідного НАБУ. З огляду на зазначене вище пропонуємо визнавати співпрацю засудженого з органом досудового розслідування щодо викриття іншої особи у вчиненні злочину, віднесеного до підслідності НАБУ, обставиною, яка пом'якшує покарання. Таким чином, у випадку невиконання засудженим угоди про визнання винуватості, яка передбачала вищевказаний обов'язок, і притягнення його до кримінальної відповідальності в загальному порядку з подальшим призначенням покарання суд, враховуючи положення частини 2 статті 66 КК України, повинен визнати факт його попередньої співпраці з органом досудового розслідування як обставину, що пом'якшує покарання. Введення висловленої нами пропозиції в судову практику забезпечить дотримання принципу індивідуалізації кримінального покарання.

За результатами проведеного дослідження можемо відзначити, що в чинному КПК України та судовій практиці існує очевидний дисбаланс правових гарантій стосовно забезпечення прав, свобод і законних інтересів підозрюваного (обвинуваченого) під час укладення угоди про визнання винуватості у провадженні щодо особливо тяжких злочинів, віднесених до підслідності НАБУ. Такий стан речей ставить під сумнів дотримання принципу змагальності сторін кримінального провадження під час застосування цієї процедури. Водночас законодавча регламентація цього різновиду угоди про визнання винуватості говорить про те, що державна політика у сфері боротьби з групою злочинності і корупцією вміло пристосовується до сучасних суспільно-політичних умов. Не буде зайвим наголосити й на тому, що зазначений правовий механізм був просто необхідним для подолання системних проявів згаданих негативних явищ на найвищих шаблях державної влади. Отже, на наше глибоке переконання, угода про визнання винуватості у провадженні щодо особливо тяжких злочинів, віднесених до підслідності НАБУ, має вагомі перспективи для широкого практичного застосування.

Висновки. У статті детально проаналізовано чинне законодавство, яке визначає умови та порядок укладення угоди про визнання винуватості у провадженні щодо особливо тяжких злочинів, віднесених до підслідності НАБУ. Проаналізовано правове становище підозрюваного (обвинуваченого) під час укладення цього різновиду угоди. В результаті цього встановлено, що на даний час існує серйозна проблема в забезпеченні прав, свобод і законних інтересів останнього. Суть проблеми полягає у відсутності чітко визначених правових гарантій укладення з підозрюваним (обвинуваченим) угоди про визнання винуватості, навіть при умові викриття ним іншої особи у вчиненні злочину, підслідного НАБУ, та надання слідству доказів або сприяння у їх отриманні. Змодельовано типові ситуації, які на практиці можуть негативно позначитися на правовому становищі підозрюваного (обвинуваченого) в цій сфері правовідносин. Встановлено, що на даний час, окрім Постанови Пленуму ВССУ з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод» від 11 грудня 2015 року № 13, відсутня будь-яка інша судова практика розгляду справ цієї категорії. Висловлено пропозицію визнати факт співпраці засудженого з органом досудового розслідування (у разі невиконання угоди про визнання винуватості) як обставину, що пом'якшує покарання.

Список використаної літератури:

1. Безрядін О.В. Кримінальне провадження на підставі угоди про визнання винуватості / О.В. Безрядін // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2014. – № 1. – С. 137–144. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/bmju_2014_1_37.pdf
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб : Закон України від 23 травня 2013 року № 314-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/314-18/paran185#n185>.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції : Закон України від 12 лютого 2015 року № 198-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/198-19>.
4. Головкін Б.М. Корислива насильницька злочинність в Україні: феномен, детермінація, запобігання : [монографія] / Б.М. Головкін. – Х. : Право, 2011. – 432 с.

5. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>.
6. Бояров В.І. Деякі питання застосування угоди про визнання винуватості / В.І. Бояров // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 2. – С. 79–83.
7. Сербин Р.А. Групова злочинність в Україні: поняття та особливості / Р.А. Сербин // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. – 2014. – № 1 (Том 3). – С. 88–92.
8. Патик А.А. Підслідність злочинів на досудовому розслідуванні за новим Кримінальним процесуальним кодексом України / А.А. Патик // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 2014. – № 2. – С. 155–164.
9. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / [Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гавриш та ін.] ; за заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 3-е вид., переробл. та доповн. – Х. : ТОВ «Одісей», 2006. – 1184 с.
10. Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод : Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11 грудня 2015 року № 13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-15>.
11. Коваленко Є.Г. Кримінальний процес України : [навч. посіб.] / Є.Г. Коваленко. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 576 с.
12. Ухвала Дніпровського районного суду м. Херсона від 19 травня 2015 року у справі № 666/2707/15-к [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/44234097>.
13. Ухвала Дніпровського районного суду м. Херсона від 1 лютого 2016 року у справі № 666/228/16-к [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/55372547>.
14. Паславський С.І. Прокурорський контроль за виконанням засудженими угоди про визнання винуватості / С.І. Паславський // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. – 2014. – № 2 (Том 4). – С. 175–179.